

**ԹԱՐԵԼՆՈՒՄ ԼԱՐԱՐԻ ԿԼԱՄ ՇԵՐԵՖ ՆԵՄԸ
ՔՐԻՆԻ ՊԼՏՄՈՒԹԻՒՆ ԿԼԱՄ ՓԼՈՒՅՑ ՄԱՏԵԱՆ.**

Պարսկաստան եղած ժամանակս, Դավթէժ շահաստանում, յաջողուեց ինձ ձեռք բերել մի շատ հետաքրքիր ձեռագիր—քրդական ազգի պատմութիւնը, որը կարող է արեւելեան նոր ազգերի պատմութեան վերայ մեծ լոյս սփռել:

Սոյն գրքի մասին Դավթէժի հայոց վաճառականացեալ Աղա Զաքարիա Նազարբէկեանցը պատմեց ինձ հետեւեալը:—Եղբայրս, հանգուցեալ աղա Արշալը, 1885—86 թուականներին Սափուշըուլաղում Մուքրիկ Մաջիզ խանի աւներս ուսնելէն լեզուով մի քանի հասումածներ է թարգմանել «Թորթխուլ Աքրադ»-ից. թարգմանութիւնը կատարուած է Ռուսաց պ հիւպատոսի թախանձանօք, Հէյն Իբրադուլլահի արշաւանքից յետոյ: Հանդուցելոյն թարգմանութեան գլխաւոր կէտերը կազմել են Հէյն Իբրադուլլահի, Մանկուրները և Մուքրիկ Մաջիզ խանի ծագման և ազգաբանութեանց պատմութիւնները՝ որոնք շուրջ 700 տարուայ հնութիւն ունին: Այս պատմական հասումածներին կցել էր նա քրդերի կալուածատիրական մի քանի սովորութիւններ ևս՝ այսինքն թէ ինչպէս են կառավարուում հպատակ (ռայեայ) քրդերը կայաւածատէր աղաների հետ: Այս բոլորը ներկայացրած է Ռուսաց հիւպատոսարանին: Այն ձեռագիրը, որից կաղններ է թարգմանել հանգուցեալ եղբայրս՝ գրուած է եղել մագաղաթի վերայ և ունեցել է կարմիր կաշեկազմ:

«Թէև հանգուցեալը շատ է աշխատել ձեռք բերելու այդ գիրքը, և թէպէտ նաև հիւպատոսարանի կազմից յանձնարարուած է եղել այս մասին, բայց և այնպէս չի յաջողուել: Մինչև անգամ Ռուսաց Տէր հիւպատոսի հետ Դավթէժի նախկին ընդհանուր նահանգապետ—գառաւոր Ամիր-Նիզամն ևս չի կարողացել ձեռք բերել, թէև երկուր ժամանակ Բրդստանի գառաւորութիւնը վարած լինելով, ծանօթներ շատ ունէր քրդերից:»

Զգիտեմ այս օրինակին համար էր արդեօք, թէ մի այլ օրինակին—Սափուշըուլաղում եղածս ժամանակ, Նազարբէկեանց տան կալուածոց տեղումս պրն. Միլադ Յովնան Տէր Յովհաննէսեանցը պատմեց, թէ «Սափուշըուլաղի շրջակայքում մի քուրդ շէյխի մօտ գտնվում է մի օրինակ քրդերի պատմութիւնից, որքան որ աշխատում ենք թէ ես և թէ Աղա Զաքարիան՝ ձեռք բերել չի յաջողուում:»

Դավթէժում եղած ժամանակս, երբ լսեցին որ Արաբներն, Պարսիկներն, Հայերն և Թուրքներն ձեռագրեր են ժողովում, շատ շատերը եկան ինձ մօտ դանադան ծախու գրքերով և հնութիւն-

ներով, և թիւս այլոց և Դավթէժից Խօշուիս (պեղեցկագիր) Միրզա Հաֆին, որ յայտնեց թէ «Թորթխուլ Աքրադ» անունով մի գիրք կայ, ծախում են, միայն 15 թումանից (30 ռուբլի) պակաս չեն տալիս: Երկար սակարկութիւնից յետոյ տան թումանով կարողացայ գնել այդ գիրքը: Յետոյ ցոյց տուի այն Ատրպատականի Հայոց Առաջնորդարանի նախկին պարսիկ միւրզային՝ զբոսգիր աղա Մամադ Սարթիբին, որը երբ տեսաւ գիրքը ինձ մօտ՝ շատ զարմացաւ և պատմեց հետեւեալը:—Այս գիրքը մի տարի առաջ Դավթէժի Նիզամ Ուլաման բերել էր Ամիր Նիզամի մօտ ցոյց առաւ, սա շատ խնդրելուց յետոյ թողտուութիւն ստացաւ երեք օր միայն թերթիւս: Երբ երեք օրից յետոյ Նիզամ Ուլաման եկաւ կրկին գիրքը ասնելու, Ամիր Նիզամը խնդրեց որ թող տայ գրքից մի օրինակ արտագրել, Նիզամ-Ուլաման մերժեց—և այն օրուանից Ամիր-Նիզամը վրէժնորդութեամբ լցուեց գէպի Նիզամ-Ուլամէն, մի քանի ժամանակ յետոյ խեղճի տունը տեղը հիմնայատակ անել տուաւ և ռամիկ ամբոխին թալանել Պուլաւ եղած չեղածը, առարկելով թէ քաղաքի թանկութեան գլխաւոր պատճառը նա էր: Նիզամ-Ուլամայի տունը տեղը թալանելուց յետոյ՝ նա մարդիկ ձգեց քաղաքը օրանելու թէ Ո՛վ որ Նիզամ-Ուլամայի գրքերից և գոյքերից տարել է, թող բերէ, արժէքը ստանայ: Ամիր-Նիզամից և գնայ: Ի հարկ է շատ շատերը վստահութիւն չունէին Ամիր-Նիզամի վերայ, մտածելով թէ կկարէ, իրը կառնէ և գինը չի վճարի:

Գրքի առաջին և վերջին թերթերի շքիատա գրութիւնը իմ ձեռքովս եմ գրել, որովհետև Նիզամ-Ուլամէն չգիտեմ ինչո՞ւ գրքի առաջին թերթի լուսանցքները և վերջին թերթը կտրել էր տուել, թերևս նախկին արտագրողի տնունը, կնիքը և յիշատակը անյայտացնելու համար: Որքան մտաբերում եմ, այս գիրքը արտագրել է Սափուշըուլաղում բանասէր Հազագա մականուամբ մի անձնաւորութիւն, որը երկուր ժամանակ քրդերի մէջ պաշտօն է վարել, պարսից կառավարութեան կազմից:—

Ինչպէս տեսանք ներկայումս բախտի բերմամբ իմ ձեռք հասած ձեռագիրը Նիզամ-Ուլամայի գրատան գրեւորից է:

Գրքի վերջին նորոգած թերթի վերայ թուականն է 1281 հիջրաթի. որով որանից 36 տարի առաջ ընդօրինակուած է երևում: Նա բաղկացած է երկու մասից, առաջին մասը քրդական նախարարութեանց պատմութիւնն է բովանդակում, իսկ երկրորդ մասը Օսմանցոյ, Իրանի և Թուրանի ժամանակակից ազգաց և թագաւորաց պատմութիւնն է, երկու մասն էլ միևնոյն հեղե-

նակից գրուած: Պատմութեան թելը հասնում է մինչև հիշրածի 1005 թուականը: Առայժմ ծանոթացնեմք ընթերցողին այս հազուադէպ պատմութեան ըովանդակութեան հետ. իսկ ամբողջ գրքի թէ թարգմանութիւնը և թէ ընթերցողը պէտք է աշխատենք շուտով լայն ընծայել, որով հայ և օտարազգի բանասիրաց, յոյս ունենք մի զգալի ծառայութիւն կմատուցուի:*

Զեռագիրն է իմ ձեռագրաց ցուցակի մէջ թիւ 52.

Անուն. Թարըխուէ Աբրահ. կամ Շարաֆ Նամա.

Քրդերի պատմ. կամ իսլամաց մատենան):

Նիւր. թղթեայ (սպիտակ ողորկ թղթից):

Կազմ. սև կաշեկազմ դրոշմածաղկներով:

Հանգամանք. խնամքով պահուած:

Մեծութիւն. 21×31×2 սմ.

Գրութիւն. միատեւն. Թուրքի. 372 երես:

Տաղ. 23 փերեցիւր. կարմրագիր:

Գիր. Նասիւ (Ղուրանի):

Դրիւ. Ամն գրասէր Շահպազա. ըստ աւանդ:

Ժամանակ. 1281 հիշմէթի.

Տեղեկութիւնք. Գրքի սկզբի թերթից կտրուած են միայն վերնագիրը և լուսանցքները. ընթացի 17 ամոլ գրութիւնը կպցրած է այլ թղթի վերայ: Երկրորդ թղթի առաջի լուսանցքն էլ է կտրած և տեղը այլ թուղթ կպցրած. իսկ վերջին թերթի թէ գրչութիւնը և թէ թուղթը ըստ լրջովն տարբեր են գրքից:

Յիշատակգրութիւնք. Առաջին թղթի թղթից կպցրած ետքի երեսի վերայ և 217—223 երեսո:

Բովանդակութիւն. Երես 4—5 «Յառաջարան. Քուրդ ցեղերի ազգաբանութեանց մասին թէ սրտեղից են յառաջ եկել. և այդ ազգի ընթացքի մասին բացատրութիւն» թէ ինչ բանով անուանի եղան:

Հ Ա Տ Ո Ւ Ա Մ Ա .

Յիշատակութիւն Քրդստանի վայրերի 1 մասին, որոնք կառավարութեան զիտութիւնը բար-

* Թարթուր Ուրաղից օգտուն է նաեւ պարսկերէն հասարկ-Թաւարիս-ի հեղինակը. այս աշխատութիւնը քաղկացած է ինչպէս յսկի եւնի, 14 հատորից, որից առաջին ինը հատորները միայն ծանկ եւնի. առաջին հատորի սկզբում յիշատակուած է «Շարաւմնամա» անունը միայն. իսկ գլխաւորի ցանկին մէջ առանձին քաժին կայ Քրդերի մասին, ուր յիշվում են վերոյիշեալ վերնագրերից մի քանիսը. քայց մեր ծեսած ինը հատորները դեռ Քրդերի պատմութեան չեն հասած:

ձրացրին, և որոնց՝ պատմարանները թագաւորների հետ յիշած են. և որը ամփոփուած է հինգ մասերի մէջ:

Մաս 1. Յիշատակութիւն Տիգրանների և Միջագետքի վայրերի:

2. Յիշ. Դիմուրի և Շահապուրի 2 վայրերի, որոնք Հասնաիա անունով հռչակուեցան:

3. Յիշ. Փաղաւիայի վայրերի, որոնք կոչվում էին Լօրըրգուրի (մեծ Լօրըր):

4. Յիշատակութիւն փոքր Լօր կոչուած վայրերի:

Մաս 5. Յիշ. Եգիպտոսի և Դամասկոսի սուլթանների՝ որոնք յայտնի են Ալ Եյյուր (Եյյուրի սերունդ) անունով:

Հ Ա Տ Ո Ւ Ա Մ Բ .

Յիշատակութիւն Քրդստանի աւագանեաց (Մեծ հաքիմներէ=Դատաւորք) որոնք թէ և թագաւորական անկախութիւն չեն ունեցած և չեն դահակաւած, բայց երբեմն իրանց անուամբ գրած են կտրել տուած և Խուլթրա (մաղթանք) կարդացրած, որը ամփոփուած է հինգ մասերում:

Մաս 1. Յիշատակութիւն Արդաւանի հաքիմների:

2. Յիշ. Հաքբարիի հաքիմների, որք յայտնի են Հնու անուամբ:

3. Յիշ. Ամաղիայի հաքիմների, որք յայտնի են Բահա և Բան անուամբ:

4. Յիշ. Միջագետքի հաքիմների, որք յայտնի են Հուսնի անուամբ, և բաժանվում են երեք ծիւղի:

Ճիւղ Ա. Յիշ. Միջագետքի հաքիմների:

Բ. Յիշ. Գուրգիլի ամիրների:

Գ. Յիշ. Արդիլի ամիրների:

Մաս 5. Յիշ. Հանգրիֆայի հաքիմների, որոնք Նաւօթ են Մալքան անուամբ:

Հ Ա Տ Ո Ւ Ա Մ Գ .

Յիշատակութիւն Քրդստանի այլ հաքիմների և ամիրների. որք երեք բաժանում ունեն:

1. Առաջին քաժանութիւն մաս ունի:

Մաս 1. Յիշ. Զմշիւմագի հաքիմների, որք երեք ծիւղ ունեն:

Ճիւղ Ա. Յիշ. Մահմադարգի ամիրների:

Բ. Յիշ. Բերդակի հաքիմների:

Գ. Յիշ. Սոկմանի ամիրների:

1. Վայի=Կոստակայ:

2. Բաղդադ պարսից Դեհրգ Դպրի, Պոլիս 1826 թ. հէ 352 ս/բ «Շեհրգուր» և անուն լուղաֆի միւս ի սահմանս Բաքիլոմի:

2. Յիշ. Մարրասիի հաքիմների, որը երեք ճիւղ ունի.

ձիւղ Ա. Յիշ. Աբրաւի հաքիմների,

» Բ. Յիշ. Փանոյի հաքիմների,

» Գ. Յիշ. Զերմուկի հաքիմների:

3. Յիշ. Սասունի հաքիմների, որը յետոյ Հաղարի հաքիմներ կոչուեցան.

4. Յիշ. Զաղանի հաքիմների, որը երեք ճիւղ ունի.

ձիւղ Ա. Յիշ. Զաղանի հաքիմների,

» Բ. Յիշ. Մոկսի ամիրների,

» Գ. Յիշ. Սարաբերդի ամիրների.

Մաս. 5. Յիշ. Քիլիսի հաքիմների.

6. Յիշ. Շիրվանի ամիրների, որը երեք ճիւղ ունի.

ձիւղ Ա. Յիշ. Քաֆրայի ամիրների,

» Բ. Յիշ. Երևանի ամիրների,

» Գ. Յիշ. Գառնիի ամիրների.

7. Յիշ. Զոկի ամիրների, որը ունի չորս ճիւղ. (էջ 524)

ձիւղ Ա. Յիշ. Գարդինի ամիրների,

» Բ. Յիշ. Գարդգանի ամիրների,

» Գ. Յիշ. Աթակի ամիրների,

» Դ. Յիշ. Բարջիլի ամիրների.

8. Յիշ. Սախիբի ամիրների.

9. Յիշ. Սուլէյմանի աշիրաթի ամիրների, որը երկու ճիւղ ունի.

ձիւղ Ա. Յիշ. Կուզրի և Բագմանի ամիրների,

» Բ. Յիշ. Մայակարկիների ամիրների:

II. Երրորդ րամանում: Եր րամանակում է ասան ևս մեկ մաս:

Մաս 1. Յիշ. Սոհրանի հաքիմների.

2. Յիշ. Բաբանի հաքիմների.

3. Յիշ. Մուքրիի ամիրների.

4. Յիշ. Բրազուտի ամիրների, որը երկու ճիւղ ունի.

ձիւղ Ա. Յիշ. Ուշնիի ամիրների,

» Բ. Յիշ. Սոմայի ամիրների.

5. Յիշ. Մահմուդիի ամիրների.

6. Յիշ. Դմիտրիի ամիրների.

7. Յիշ. Զաղարայի ամիրների.

8. Յիշ. Իսաոնիի ամիրների.

9. Յիշ. Թասպանիի ամիրների.

10. Յիշ. Քահրուքուրանի ամիրների. սորա էլ երեք ճիւղ ունի.

ձիւղ Ա. Յիշ. Փլանգանի հաքիմների,

» Բ. Յիշ. Դարաքի հաքիմների,

» Գ. Յիշ. Մահիգաշուի հաքիմների և ամիրների.

11. Յիշ. Բանայի ամիրների.

12. Յիշ. Զարգայի ամիրների. 1

III. Երրորդ րամանում.

Յիշատակութիւն Իրանի քրդերի ամիրների, որը կոչվում են Բորան և Բաթանվում են չոր ճիւղի:

ձիւղ Ա. Յիշ. Սիահմանուրի ամիրների,

» Բ. Յիշ. Զաքնիի ամիրների,

» Գ. Յիշ. Զանգանայի ամիրների,

» Դ. Յիշ. Փաղուկի ամիրների.

ՀԱՏՈՒ ԱՎ Դ.

Յիշատակութիւն Բիթլիսի հաքիմների և ամիրների, որոնց ազդարանութիւնը որդի է հորի դրուած է, որը ունի մի գլուխ, չորս տուն և մի յաւելում:

Վերաբան 1. Տեղեկութիւն Բիթլիս քաղաքի մասին. մի է եղել նրա հիմնարկողը. շէնքերի, քաղաքի, բերդի շինութեան պատճառը:

Տուն Ա. Յիշատակութիւն Բիթլիսի հաքիմների. որտեղ են վերջացել նոցա նախահաքերը և թէ ի՞նչպէս են ընկել Բիթլիս քաղաքը:

» Բ. Տեղեկութիւն Օզգի աշիրաթի մասին և այս անունակոչութեան պատճառը:

» Գ. Յիշատակութիւն Բիթլիսի հաքիմների. «չաթրամի» և պատուի. թէ ի՞նչ յարաբերութիւն են ունեցել նախկին սուլթանները նոցա հետ, որը ունի չորս մաս:

Մաս 1. Յիշ. Մեկը Աշրաֆի մասին.

» 2. Յիշ. Զիսէգզինի որդի՝ Հաջի Հարաֆի մասին:

» 3. Յիշ. Հաջի Հարաֆի որդի՝ Ամիր Համէզգզինի.

» 4. Յիշ. Ամիր Համէզգզինի որդի՝ Իբրահիմի:

» Դ. Տեղեկութիւն թէ ինչից ստիպուած Բիթլիսի իշխանութիւնն իրենց ձեռքից գնաց, որը ունի չորս պատճառ:

Պատճառ Ա. Յիշ. Ամիր Հարաֆի և Ամիր Իբրահիմի կոնիւնքի մասին:

» Բ. Յիշ. Ամիր Հարաֆի՝ Ամիր Իբրահիմի փոխարէն Բիթլիսի իշխանութեան մէջ հաստատուելու.

» Գ. Յիշ. Ամիր Հարաֆի՝ Բիթլիսի բերդը Վալլաշ ցեղից առնուելու մասին.

» Դ. Տեղեկութիւն Ամիր Հարաֆի գործերից:

Երայի և «Զարգայի» ամիրները մոյմը լինին: Արդեւ պատմութեան քաղաքականութեամբ կարգուի:

1. Չեղիմակը խոստանում է մի գլուխ, յայտնում էր մեղադրում գտնում եմ վե՛ր ի ինքնա՛ն. գոցի օրինակողը «Մարիմ» գրելու տեղ սխալմամբ «Մարիմա» է գրած:

1. Թեկե. հեղինակը րամանման գլխի մէջ 11 մաս է գրում, յայտնում էր 12 է. քերեսու մաս 7—12 «Զաղար»:

Յաւերած. Սրտաբեկ նուառտ խեղճիս դոր-
ծերի յըշատակութիւնը՝ ծնունդից սկսած մինչև
հիշրթի 1005 թիւը:

Վերջաբան. Յիշ. Օսմանեան ցեղի վեհապա-
տութաններն և Իրանի ու Թուրանի փաղկաշ-
ներն, որք նրանց ժամանակակից էին:*

Դ. յՍ. Ժ. Վ.

ԳԻՒԳԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԻ ՄԷՋ ՓՈԽԱԳԱՐԶ ՕԳՆՈՒ-
ԹԵԱՆ ԶԱՆԱԶԱՆ ԵՂԱՆԱԿՆԵՐ

ԱՆՀՐԱԾԵՇՏ է խնամել մէկմէկու և շնոր-
հել, որ համագիւղացիները տնտեսապէս քայքայ-
ուեն: Ի՛նչ նորա համար միայն, որ այդ պահան-
ջում մարդուս խիղճը կամ փոխադարձ սիրոյ գա-
ղափարը, որ Յիսուս ինքն է աւանդել մեզ, այլ ո-
րովհետև մեր անձնական օգուտն է այդ: Կարծում
եմ որ խրաքանչիւրի համար պարզ հասկանալի են
փոխադարձ օգնութեան օգուտները: Վեր առնենք,
օրինակի համար, հարիւր տնից բաղկացած մի գիւղ.
ընդունենք, որ այդ գիւղում ամբողջ տարուայ
ընթացքում զանազան դժուարութիւններից տնտե-
սապէս քայքայուել են տասն ընտանիք. մէկի ար-
տին կարկուտն է տուել, միւսի ունեցածը հրդեհն
է լափել, երրորդը ամառնային աշխատութեանց
ժամանակ հիւանդացել է, չորրորդը հասակն առած
որդուն է թաղել և այլն: Քայքայուածն ի հարկէ
մէկ անգամից տեղի չի ունենում. երբեմն սկը-
սուում է ամենաաննշան բաններից, այնպէս որ եթէ
խելոյն օգնութեան հասնենք, երբեք թշուառու-
թիւն տեղի չի ունենայ: Այլ որ ծանօթ է մեր
գիւղացոց այժմեան նիստ ու կացին, նկատած կը-
լինի, որ գիւղացոց մտքի մէջ զեռ մինչև այժմ
փոխադարձ օգնութեան գաղափարն անգամ չի
յղացած: Վնասուած և աղքատացած գիւղացիները
ոչ մի տեղից օգնութիւն չստանալով, ստիպուած
են զիմել մեծամեծ տոկոսներով փոխառութեան.
պարտքերը վճարելու համար հարկադրուած են
երկար ժամանակ շատ շնչին վարձով իրեն ծառայ
աշխատել սորա կամ նորա դասը և կամ մինչև
պարտքի վճարելը ունեցած ամբողջ հողը թողնել
պարտատիրոջ տրամադրութեան տակ: Պատահում
է որ անասունները գոմից դուրս քաշում, տանում
են պարտքի տեղ և խեղճ գիւղացին ձեռները ծա-
լած ստիպուած է տանը մնալ: Ահա թէ ինչպէս է
քայքայուում գիւղական ընտանեկան կացութիւնը:

* Բովանդակութեան այս բարգմանութիւնը կատա-
րեց երիտասարդ գիւնական Միհ. պ. Հրալեայ Անտոնանը:

Այժմ տեսնենք թէ այսպիսի աւերիչ զեպ-
քերն ինչ աղբեցութիւն կարող են ունենալ միւս
համագիւղացիների վերայ: Քոյցէ մէկը կամ միւ-
սը հարուստ է և օգտուելով այդոց թշուառ դը-
րութիւնից, արժան քնով վեր է առել նոցա միակ
յոյս և կերակրող երկու եղբ կամ մի կովը և կամ
շնչին ոռճկով նրանց մշակ է վարձել, երրորդը իր-
րե վաշխառու կրկնապատիկ տոկոսներով խաբել է
և ըն, եթէ այս բոլորը լաւ աչքի առաջ ունենանք,
կտեսնենք, որ այդպիսիների վարմունքը նշյն իսկ
իւրեանց համար ձեռնառու չէ. վնասը ընդհանուր
է, որին կարող է ենթակայ լինել նաև ամբողջ հա-
սարակութիւնը. եթէ մարդիկ ժամանակին մտա-
ծեն, կտեսնեն, որ մի քանի աւերիչ գործադրելով
փրկած կլինեն դժբախտներին աղքատութեան ձի-
րաններից, իսկ որ ամենաղլխաւորն է, դորանով
կատարած կլինեն աստուածային կամքը, որով նա
պարտաւորեցնում է փոխադարձ կերպով օգնել
իրար:

Աւելի պարզաբանենք այս, նախ և առաջ պէտք
է աչքի առաջ ունենալ, որ աղքատացած, անա-
կացած մարդիկ աւելի ընդունակ են շուտ փշա-
նալու. այդպիսիները յուսահատական բոլորներին
ուղղակի վնասակար և վտանգաւոր մարդիկ են
դառնում համագիւղացիների համար: Ըստերը
երբ տեսնում են իւրեանց ընտանիքի թշուառ կա-
ցութիւնը, յուսահատութիւնից իւրեանց վերջին
կոպէկները կամ զիննտուն և կամ մի այլ տեղ են
տանում և փչացնում. որով և փչացնում են ի-
րանց: Այսպիսի յուսահատութեան մէջ զինու-
աղբեցութեան տակ նոցանից շատերը վճռում են
մի որեւէ ոճիր կատարել, յարձակուել սորա կամ
նորա վերայ, ով առաջին անգամ պատահի: Միթէ
քիչ սպանութիւններ, գողութիւններ և հրդեհներ
են տեղի ունեցել այդպիսի յուսահատուած մարդ-
կանց ձեռքով: Միթէ այսպիսի զեպքերում տու-
ած ժողները սովորաբար հարուստները չեն լինում, և
դժբախտացած մարդը միթէ այդպիսիների վերայ
չէ գործադրում իւր մտածած շարիքը: Արեւմտ
ինչո՞ւ չպէտք է այդպիսիների օգնել: Դժբախտու-
թիւնից հարրած մարդը ուրիշներին էլ կարող է
մոլորեցնել: Նա ինքը օշինչ կորցրած չի լինել,
ընդհակառակը նորա համար անտանելի է, երբ
տեսնում է ուրիշի տան մէջ կանոնաւորութիւն,
կարգ ու սարք, նա չի կարող հանգիստ սրտով
տանել այս ամենը, ուստի և աշխատում է հրա-
պուրել մարդկանց զեպի մոլութիւն—զիննտուն
և ըն: Յիմար և կամքից թող մարդիկ իսկոյն չեղ-
ւում են իւրեանց նախկին ճանապարհից, որը և ի
հարկէ իւրեանց վերայ արժան չի նստում:

Դժբախտացած գիւղացիների հասցրած երկ-
րորդ վնասներից մէկն էլ այն է, որ նոցա պատճառ
են դառնում գիւղական զանազան արտահանող